

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01
Національного університету «Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23)

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Ромащенко Вікторії Андріївни

**«Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні:
загальнотеоретичне дослідження», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Глобальна діджиталізація, яка охопила майже всі сфери життя людини та суспільства, зумовлює необхідність ефективного правового регулювання цього процесу. Цифровий порядок денний в період глобалізації включає велику кількість понять, донедавна ще невідомих, які вже увійшли до лексикону пересічних громадян: дистанційне навчання, телемедицина, хакерська атака, кіберзлочинність, штучний інтелект, електронна комерція, дрон, криптовалюта та багато інших.

Стрімкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій та можливість їх застосування в економіці (електронна комерція), управлінні (електронний уряд), освіті (дистанційне навчання), охороні здоров'я (електронне здоров'я), у зайнятості населення (дистанційна робота) створюють нову політичну ситуацію для влади та зумовлюють прийняття нею стратегічних рішень у цій сфері. Головною метою, визначеною у більшості політичних документів, які приймаються у вказаній сфері як на міжнародному, так і на регіональному (наприклад, ЄС) рівнях, є зростання

економічної конкуренції та побудова інформаційного суспільства для кожного (так зване – information society for all).

Викликів, які постали у зв'язку із розвитком інформаційного суспільства, багато. У цьому процесі вкрай важливо забезпечити баланс інтересів людини та держави, гарантувати ефективний захист прав людини. Право покликане дати відповідь на ці виклики, виконуючи свою регулятивну роль у суспільних відносинах. Нещодавно, суспільство в Україні шокували випадки суїцидів дітей, які стали жертвами груп смерті в соціальних мережах. Ця трагедія черговий раз спричинила жваву дискусію про необхідність інтернет цензури. Виникає питання про ефективність правового регулювання інформаційного суспільства, висловлюються позиції про неконтрольованість інформаційного суспільства.

Питання ефективного правового регулювання інформаційного суспільства є особливо важливими для України, зважаючи на прагнення економічної, соціальної, правової інтеграції нашої держави до ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає конкретні напрями співпраці щодо розвитку інформаційного суспільства в інтересах громадян і бізнесу. У Договорі про функціонування ЄС (ст.179-180) ЄС заохочує розвиток та поширення сучасних технологій, впроваджуючи низку нових норм, які повинні гарантувати споживачам та підприємцям доступ до мережі Інтернет та послуг, які в ній запропоновані, в доступних цінах, а також ліквідувати бар'єри щодо розвитку конкурентоздатності. Однією із ключових ініціатив стратегії «Європа 2020» для підвищення рівня зайнятості населення та економічного росту визначено «Європейський цифровий порядок денний», метою якого є оптимізація переваг, які можна отримати від використання цифрових технологій.

Таким чином, обрана тема є актуальною та своєчасною, має важливе теоретичне та прикладне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналізуючи дисертацію та

автореферат В.А.Ромащенко, можна зробити висновок про те, що автор продемонстрував глибокі знання теми дослідження, вміння проводити повний та самостійний аналіз наукових джерел, міжнародно-правових актів, національного законодавства, а також формувати науково обґрунтовані висновки про різні аспекти правового регулювання інформаційного суспільства.

Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на грамотному використанні сучасних підходів і методів наукового пізнання, які обрані із врахуванням визначеної мети та сформульованих завдань. Методологічні засади дослідження, його нормативна та емпірична база цілком відповідають сучасним вимогам до праць теоретично-правового спрямування.

Висновки дисертації В.А.Ромащенко загалом свідчать, що завдання дослідження виконані, а мета – досягнута. Висновки та рекомендації, сформульовані в результаті проведеного дисертаційного дослідження, належним чином обґрунтовані та аргументовані.

Оцінка змісту дисертації. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета і задачі дослідження, об'єкт та предмет дослідження, його методологічна основа, викладена наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, подана інформація про апробацію та публікації результатів дослідження. Структура роботи повністю відповідає меті та завданням дослідження.

Розділ I «Теоретичні основи дослідження правового регулювання інформаційного суспільства» містить три підрозділи, в яких представлено теоретичні засади правового регулювання інформаційного суспільства. У підрозділі 1.1. висвітлено стан наукового дослідження правових основ інформаційного суспільства у вітчизняній літературі. Автор узагальнює та виокремлює наукові позиції вчених щодо інформаційного суспільства загалом та його окремих аспектів зокрема. У підрозділі 1.2. наведено

фактори, які впливають на правове регулювання інформаційного суспільства, а саме: ідеологічний, політичний, економічний, культурологічний, комунікативний, історичний. Підрозділ 1.3. присвячено теоретичним аспектам вивчення поняття «правове регулювання інформаційного суспільства». У ньому представлені ознаки такого регулювання крізь призму загальних ознак правового регулювання суспільних відносин, його мета, предмет та сфера.

Другий розділ «Моделювання правового регулювання становлення інформаційного суспільства» складається з трьох підрозділів, які присвячені характеристиці особливостей різних рівнів правового регулювання інформаційного суспільства. У підрозділі 2.1. наведено огляд основних правових документів та програм, які регулюють окремі аспекти інформаційного суспільства, прийняті міжнародними організаціями. При цьому, автор підкреслює роль Інтерполу у регулюванні інформаційного суспільства. Підрозділ 2.2. містить детальний опис моделей правового регулювання, які сформувалися в США, Великій Британії, в ЄС, в межах Ради Європи, в Японії, Китаї, Сінгапурі. У підрозділі 2.3. висвітлено особливості правового регулювання інформаційних відносин у Франції, Швеції, Німеччині, Італії, Норвегії, Фінляндії, Данії, Швейцарії, Австралії, Білорусії та Росії.

Третій розділ «Правове забезпечення становлення інформаційного суспільства в Україні» містить три підрозділи. У підрозділі 3.1. окреслено етапи розвитку правової основи формування інформаційного суспільства в Україні, наведено нормативно правові акти України, які регулюють різні аспекти функціонування інформаційного суспільства в Україні, названо деякі органи виконавчої влади, які уповноважені приймати рішення, які впливатимуть на функціонування інформаційного суспільства. Підрозділ 3.2. присвячено детальній характеристиці основних напрямів функціонування інформаційного суспільства в Україні, при цьому автор виділяє проблеми правового регулювання цих напрямів. Заслуговує на схвалення те, що автор

чітко визначає стан вирішення основних проблем у цій сфері, констатує, чи проблема вирішена повністю, частково чи не вирішена взагалі. При цьому, запропоновані шляхи їх вирішення. Окрема увага приділена питанню інформаційної безпеки України. У підрозділі 3.3. наведено положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та правові акти ЄС, які регулюють інформаційну сферу.

Робота відповідає всім формально визначеним вимогам.

Крім правотворчості, результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у подальшій науково-дослідній роботі, правозастосовній діяльності, а також у навчальному процесі.

Наукова новизна дисертаційного дослідження не викликає сумнівів та полягає, насамперед, у тому, що воно є одним із перших у вітчизняній юридичній науці загальнотеоретичним монографічним дослідженням правового регулювання інформаційного суспільства.

Наукову новизну дисертаційного дослідження складає низка винесених здобувачем на захист теоретичних положень.

По-перше, на основі проведеного дослідження автор сформулювала загальнотеоретичне визначення правового регулювання інформаційного суспільства як діяльності влади (держави) згідно із спеціально створеним чинним національним законодавством та загальноприйнятими нормами міжнародного права у сфері регулювання відносин розбудови, стимулювання, організації, функціонування, розвитку та виховання інформаційного суспільства, спрямованої на втілення прав, свобод, обов'язків і можливості розвиватися кожній людині, використовувати інформацію та знання, реалізовувати свій інтелект та потенціал для задоволення власних потреб та потреб суспільства в умовах інформаційно-технологічної революції та надбань цивілізації

По-друге, одним із результатів проведеного дослідження стала авторська типологізація моделювання правового регулювання інформаційного суспільства. В.А. Ромащенко виокремлює три його моделі:

1) міжнародно-універсальну, що розкривається через міжнародно-правові принципи та норми регулювання, програми та проекти функціонування інформаційного суспільства, прийняті міжнародними організаціями; 2) міжнародно-регіональну, яка полягає в регіональних нормативно-правових стандартах розбудови та впровадження у сфері правового регулювання інформаційно-технологічної сфери окремими регіонами, регіональними організаціями; 3) національну, яка визначається національним законодавством та концептуальними засадами розвитку правового регулювання інформаційного суспільства, впровадженими урядами окремих країн.

По-третє, автор визначила основні чинники, які впливають на процес правового регулювання інформаційного суспільства: економічний, ідеологічний, політичний, історичний, культурологічний, комунікаційний, та розкрила зміст кожного з них.

Окремо слід відзначити деякі результати дисертації, які становлять науковий інтерес.

Характеризуючи сьогоденний процес функціонування інформаційного суспільства в Україні, В.А.Ромащенко влучно звернула увагу на те, що «інформаційне суспільство обов'язково потребує впливу, догляду та регулювання з боку уряду кожної держави, але інколи, за відсутності таких сприятливих умов, воно в змозі самотійно обслужити свої нагальні потреби, аби не відставати у часі від розвитку та подальшого функціонування».

Підтримки заслуговує позиція автора про поділ учасників інформаційного суспільства на активних та пасивних. На думку автора, відмінність між ними полягає у тому, що пасивні суб'єкти зазнають більшого впливу та контролю з боку держави, оскільки він (вплив) поширюється менш свідомо, аніж в активних суб'єктів.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження В.А.Ромащенко викладені у 14 публікаціях, у тому числі у 6 статтях,

опублікованих у фахових періодичних виданнях, одна з яких – у зарубіжному періодичному виданні (Міжнародний науково-практичний правовий журнал *Legea si Viata*, Республіка Молдова) та 8 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Вказані наукові праці відповідають тематиці дослідження та відображають його найважливіші висновки. Кількість та обсяг публікацій, які розкривають основний зміст роботи, засвідчує достатній рівень апробації отриманих результатів.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, які передбачені МОН. У тексті автореферату відображені основні положення, результати та висновки, проведеного В.А. Ромащенко дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Не дивлячись на загальну позитивну оцінку, у роботі В.А. Ромащенко, як у будь-якому новому теоретичному дослідженні складної та багатоаспектної проблеми містяться положення, що викликають зауваження, потребують уточнення або видаються недостатньо обґрунтованими:

1) доцільним видається звуження визначення поняття «правове регулювання інформаційного суспільства». Зокрема, у визначенні вказується на спрямованість діяльності влади (держави) на «втілення прав, свобод, обов'язків і можливості розвиватися кожній людині,...». Видається недоцільним використання поряд із поняттями права та свободи поняття можливостей, адже права та свободи власне і є можливостями людини. Окрім цього, дискусійним видається необхідність наведення у цьому визначенні низки можливостей людини в інформаційному суспільстві: «можливості розвиватися кожній людині, використовувати інформацію та знання, реалізовувати свій інтелект та потенціал». З метою більш лаконічного та, водночас, чіткого формулювання визначення, видається можливим

використання замість «прав, свобод,і можливостей» поняття «інформаційні права» людини.

2) в контексті дослідження теоретичних основ правового регулювання інформаційного суспільства, чи може автор дати характеристику типів правового регулювання в інформаційному суспільстві?

3) у підрозділі 2.2., характеризуючи міжнародно-регіональну модель правового регулювання інформаційного суспільства, автор виділяє три її підвиди, а саме англо-американську модель, модель континентальної Європи та азійську модель. Водночас, аналізуючи спільні та відмінні ознаки правового регулювання інформаційного суспільства в США та Великій Британії, автор робить висновок, що останню слід віднести до європейської моделі, беручи до уваги визначальний вплив права ЄС. Відповідно, є певна неоднозначність та непослідовність щодо чіткого розмежування підвидів вказаної моделі. Видається доцільним змінити назву підвиду міжнародно-регіональної моделі з англо-американської на американську.

4) зазвичай, у наукових роботах висновки викладають таким чином, щоби в них було відображено виконання всіх поставлених завдань. Перше завдання передбачало проведення аналізу досліджень по темі роботи та визначення стану наукової розробки теми. Автор виконала це завдання, про що свідчить зміст підрозділу 1.1. Проте, у висновках це не було відображено.

Висловлені зауваження мають, загалом, рекомендаційний характер і жодним чином не впливають на позитивну оцінку рецензованої дисертації. Вони можуть бути враховані у подальшій науковій роботі автора.

Загальний висновок. Дисертація Ромащенко Вікторії Андріївни на тему «Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні: загальнотеоретичне дослідження» є завершеною працею, її зміст свідчить про те, що робота виконана на високому теоретичному та методологічному рівнях, містить нові науково обґрунтовані результати, пов'язані із вирішенням важливого наукового завдання щодо розкриття

загальнотеоретичних основ змісту, природи і специфіки правового регулювання інформаційного суспільства в Україні.

Дисертація відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, а Ромащенко Вікторія Андріївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка**

Г.В. Довгань

Підпис кандидата юридичних наук, доцента кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка підтверджую

Вчений секретар

доц. О.С. Грабовецька

